

Bureau: 65 Grand'Rue de Péra

Իտարէխանէմիզ Պէյօղլունտա ճատտէյի քէպիրտէ Թագսիմ ճիվարրնտա Ն⁰ 63

[illegible]

Հայ-կաթողիկեայ հասարակութեան գրական հորիզոնն ցուալի մամուլեան դատապարտուած է, չուօջ 30-40 տարիներէ ի վեր: 1838 տարւոյն վերջերը Աւստրիական չռքահաւսն կը բերէր Պոլիս խորիկ մ'ընթացաւարտ աշակերտաց: Մուրատ-Ռափայէլեանի սաներն էին, որոնք յետոյ աղքեցիկ դեր ունեցան մեր գրականութեան մէջ, 1838 Հայ-կաթողիկէիցս նորոգ գրականութեան ոսկեդարն եղաւ: Այս թեւականէս կը սկսի թղեան, Թէրզիբեանի, Հէքիմեանի, Պէշլեքթալեանի և Գէորգ Ապտուլլահանեանի գործունէութիւնը: Հատեալ ընթերցած և թերթած են Հէքիմեանի գրաբան հատորիկն, Պէշլեքթալեանի և Թէրզեանի ոգնից աշխարհիկ լեզուաւ գրած բանաստեղծութիւնները, այդ նուրբ և թերթեալ ոտանաւորներն, որոնք իրենց հոգիներուն պատկերներն են, նուրբ մարմնակներ ու խանդեր: Ամէնքն ալ իրենց գործունէութեան գագաթնակէտը հասած էին վաթսուներին, Այս ժամանակի գրականութեան մէջ Հայ-կաթողիկեայքս ունէիք՝ պատմաւոր ներկայացուցիչներ, որոնք հետզհետէ գրական հրապարակէն աշայտալան գալի պարապ մը թողլով՝— Թղեան հիմա «Վարժագետի ապերախտ վիճակն ընդգրկած է, ինչպէս կը գրէ Հրանտ Ասատուր, այս անգամ ուան Մասիսի մէջ: Թէրզեան «Միշտ պատմելիքն վրայ է, միշտ կը գրէ միշտ կը բանաստեղծէ և միշտ ալ կը գրագիր գրականութեամբ Հէքիմեան և Պէշլեքթալեան սուրէն չատոնք մեզի յաւիտեանական ողջոյնը տուած են: Գէորգ Ապտուլլահ, Հրապարակէն քաշուած է և նոր սերնդոսն բորորովին անծանօթ դէմք մըն է:— Այս չորս հինգ գրադիտաց հրաժեշտէն ի վեր, մենք համարեալ թէ չունեցանք տսոնք յաջորդները: Հիմա՛ կատարեալ անտարբերութեամբ կը մտիթարուէնք տսոնք յիշատակով: Մեր գրական երկնակամարի վրայ մերթ ընդ մերթ կը նշմարուի՝ աղտ և ո՛չ պաղպաճուն լոյսեր, որոնք մեզի չեն հասնիր, և քսեզ չեն ջնքուցաներ: Արդէն Հայ-կաթողիկէ երկտասարդութեան մէջ չկան ներկայացուցիչք գրականութեան, բանաստեղծութեան, չկան գրիչք որ ժողովրդեակեանքն ուսումնասիրեն: չկան յօդուածագիրք, որ հասարակութեանս լսելընեն պէտքերն ուսման, յառաջադիմութեան, գրականութեան, չկան որ ներգործեն անոր մտաց, հանրային գործունէութեան: Եւ սակայն ունինք դպրոցներ, երկրորդական վարժարաններ: Մուրատ-Ռափայէլ կարծես թէ յոգնալ է ՅՅԻ ծննդաբերութիւնէ: Կուզէ հաստատել կատիսնական առաժիս ստուգութիւնը թէ՛ Unum, sed leonem »

Յերա, 4 օգոստոս 1892

Բնիկ և Բօթիկէց շրմէնաւ
փէր թահէ իւաթը եճնէպի համիլլէ
րինաէն փրանաատա պուլունան աւ

Գուտսը շէրիֆտէ պաղը շմաքինի մու
գատտէսլնին թամարթը նէզարէթինէ
կտանա վիլաեթի Նվաֆ մուհասէպէ
ճիլիկինտէն մուհֆասըլ Մահմուտ Ֆախ
րէտտին էֆ. թայեհն.

Պուռ օտանըն օրթաւորնտա, վէ բէնչիւրէլէրին գարնարնտա, ժանն՝ էվվէլ էմիրտէ էթրաֆը մալի բէնչիլի թէգերնաթ իլէ միւզէյեհէն գատիֆէտէն պիր եաթաղը համիլ ուզուն սիւթուռնու պիւեհիւք պիր գարեօլա կէօրիւպ, պունուռն չըղ-նանմամըլ օլմասընտան՝ կէնճ գըղըն պիր գաչ տաղըգա պիլէ պունտա եաթմըլ օլտուղունու ֆարըլ իթմէք գապիլ տէյիլիտի :

Իչպու եաթաղ օտասընտան տաչա կիւզէլ, տաչա ճալիպ ու լաթիֆ օտա թէխայեիւլ իտիլէմէեիպ, զանն իտէրսին քի պիր միյմարը մախսուռ՝ Բարիսին մօտա մաղաղալարընտա նէ գատար պիլիմիլ վէ կէօթէրիլի էչեա վար իտի իսէ, ճիւմ-լէսին թօքլաեիպ, պունլար իլէ օ օտաեը թէգերն իթմիլ իտի :

Ժանն իլք պաղըտա, բիւեա կէօրմէքտէ օլտուղունու, եախօտ պիր կիւն էվվէլ օգուտուղու, վէ Արմանըն օլտուղունու զանն իթտիկի մաչուտ էսրարի մէքթուպու օգուտմասընա էլան տէվամ իթմէքտէ իտուկինի զանն իլլէտի :

Օլ վաղըթ էբէյիճէ զարիպ պիր հալ վաղը օլտուռ : Շէօյ-լէքի ֆիքրի ուեանըպ, պիլճիւմէ աճվալ խաթընա կէլտի իսէ տէ, էլան բիւեա կէօրմէքտէ օլտուղունա, եախօտ բիւ-եասընն տէվամ իթմէքտէ իտուկինէ, վէ քէնտիսի՝ Արմանըն մէքթուպընտա պաչա օլունան օտատա եաթտըղը վէ կէզին-տիկի զէման, անըն (եանի Արմանըն) տուէլլօ իթմէք իւզըն պուլունտուղունա իսքեաթ օլմուշ իտուկինտէն, ալնը թէր իլէ միւլէմմա օլարապ, «հէր հալտէ ուեանմապ իսթէրիմ տիմէքտէ իտի :

Պուռ սուրէթլէ ժանն՝ եաթմըլ օլտուղու մաչէլլտէն գալ-գըպ, պիր բէնչիւրէեէ եաղլալը, վէ պունու աչմաղլա, սա-պահըն սէրին բիւզկեարընը հիսս իթմէսէնտէ, ույգուտա վէ բիւեա իչինտէ պուլունմասըղընա թէէմին օլտուռ, վէ քէնտի քէնտիեէ հայրէթի աղիմէ իլէ, «էվվէթ, էվվէթ, ուեուտա-եօրում տէտի :

Միւթէաղըպէն էթրաֆընտա պուլունան էչեաի մէճհու-լէեէ թէքրար աթֆը նաղար իթտիկի կիպի, բէնչիլէտէն տի-չարը էյիլտիկինտէ տէ, տէրունինտէ պիւեհիւք աղաճլար տի-

քիլմիլ պիր պաղչէ, վէ եիւքսէք տիվարըն իլէ մուհաթ օլան պու պաղչէնին ուճունտա, քիւչիւք պիր էվին պէեաղ գաթ-լամալարընը վէ եչիլ գանատլարընը կէօրտիւ :

Կէնճ գըղ, պէեան իթտիկիմիլ վէճհէլ ույգուտա վէ բիւ-եատա օլմասըղընա էյիտէն էյի իսքեաթ օլմուշ իտի իսէ տէ, օլտէրէճէ թէաճճիւպիւ աղիմէ տիւչար օլմուշ իտի քի, նէ՝ պիր սէս չըգարմապտա, նէ՝ պիր հարէքէթ իտէպիլմէքտէ օլմա-եըպ, մէրմէրտէն մաճուլ պիր ճիսմ զանն օլունմապտա իտի :

Պաղչէնին տիվարընը էօթէսինտէ եէպանի պիր տաղ միւչաչէտէ օլունուպ, պունտա աղաճ վէ մէսքէն օլմասըղը միսիլլու, պաղչէնին տէրունինտէ տէ ինոան էսէրի կէօրիւլմէ-տիկինտէն, վէ ժաննըն պուլունտուղու խանէնին էթրաֆընտա հիչ պիր սէս իչիտիլմէտիկինտէն, պիչարէ գըղճըղաղ՝ պուլունտուղու եէրին նէրէսի օլտուղունու, վէ օրաեա նաճըլ կէթիլիլմիլ իտուկինի պիր տիւլիւ անլաեամամապտա, վէ իլթէ պու սըրատա, «էվվէթ, էվվէթ, պու չէյլէր բէք զարիպ տիր : պէն էլան բիւեա կէօրիւեօրում տիմէքտէ իտի :

Լաքին պիր թարաֆտան սապահ հալասընն եիւզիւնէ թէէսիլ իթմէսի, վէ չէմին՝ պուլունթտան խալի պուլունան ուֆուգտա զիեապալն օլմասը, վէ եաբրաղլարը տէօքիւլ-միւշ օլան աղաճլարըն տալարը իւզէրինտէքի գըրաղլարը չէօլլէրի իլէ իզալէ իլլէմէսի, վէ տիկէր թարաֆտան չալը-լարը մէսքէն իթթիլաղ իթմիլ օլան գուչլարըն էօթիւչիւ, վէ օրման վէ թարլալարտան չէֆֆապ վաղթը օլմապ միւնա-սիպէթիլլէ աճիպ վէ գարըչըք սէսլէր իչիտիլմէսի, մէղպուրէ-նին մէղքիւր զանն ու իթիգատընը թէքիլպ իթմէքլէ, ույ-գուտա պուլունմասըղընա թէէմին օլմապտա իտի :

Օտանըն օրթաւորնտա մէվզու պիր մասա իւզէրինտէ աչըգ օլարապ պրաղըմըլ օլան պիր բեաղըտ՝ նալեաչ մէղպուրէ-նին նաղարը տիւգաթընը ճէլպ իթտիկինտէն, տէրհալ օ քեաղըտա տօղրու գօչտու, վէ կէօղչէրինի աթֆ իթմէքլէ, պիր կիւն էվվէլ, Արմանըն տուէլլօ իտէճէկի խապէրինի միւ-պէյեին օլարապ քէնտիսինէ կէօնտէրիլմիլ օլան մէքթուպուն

«Ժանն, ինսանըն էօմիլինտէ պաղչէն էօյլէ զարիպ վա-գըլար վուգուա կէլիւր քի, պունլարը իհաթա իտէն էսրա-րա վաղըթ օլունմապ : Պու գապիլտէն օլարապ պէն տէ պու սապահ տուէլլօ իթտիլմ, լաքին համտ օլտուն չու տաղըգա-տա սաղ վէ սալիմիլ : Ֆաղաթ տիկէր պիւեհիւք պիր թէհիլ-քէ իչինտէ պուլունուեօրում : Եալընը սիւզ օ թէհիլքէեի մէն իտէպիլիւրսինիլ : իչթէ սիզտէն պէքլէտիկիմտէ պունտան իպարէթ տիր...»

Կէնճ գըղըն թէաճճիւպիւ սօն տէրէճէեէ վարմըլ օլուպ, սէվտիկի պիր քիմնէնին հաեաթը քէնտիլտէն մէրպուլթ օլ-մասը միւլահաղաղը՝ մէրաղընը տաչա զիեատէ թահրիւք իթ-տիկի ճիհէթլէ, օգուտմասընա տէվամ իլլէտի :

«Ժանն, պու սըրը քէմտիմէ այիտ օլմասըղը իլին, սիզէ ֆաչ իտէմէմ Պէլքի խայլի կիւնլէր պէնի կէօրմէեէճէքսինիլ, լաքին սիզի սէվմէքտէ օլտուղունա թէէմին օլուն :

«Նէրէտէ օլտուղունուղու անլամաեա, վէ պինապէրին պուլունտուղունու խանէեի թէրը իթմէկէ չալըմաղ, վէ մա-եէթինիլէ թայեին իթտիկիմ խըղմէթքեալարա հիչ պիր սի-վալ արը իթմէքսէնիլ, պու կիւնտէն իթիպարէն հէր կէօնա մուխաթարատան խալի սաեըլըրըմ : լաքին տիւչիւրնիւիւզքի, աղընըղտան չըգաճապ օլան պօչ պիր իֆատէ՝ զայպ ու մաչ-վըմա սէպէպ օլապիլիլ :

«Պու ճիւմլէ իլէ հէր կիւն սիզէ պիր մէքթուպ եաղա-ճաղըմ : Ժէրթիւտտէն տօլաեը տիւչարը էնտիլէ օլմաեըն : անը տա պէրապէրիմէ կէօթիւրտիւմ : Պու տա պիր սըրը տըր քի, սիզէ իլլաչ իտէմէմ : Ալլահա ըսմարաաղա աղիզէմ : հաղ-գընըղտա տէրքեար օլան մուհապպէթիմի, թէճտիտէն արը իլէ, չիմտիլք էվլէտա իլլէրիմ...»

Պու մէքթուպ տալիս պիրինճի մէքթուպ կիպի իմզալը տէյիլ իտի :

29

Պրապալըմ մասմաղէլ տը Պալտէր, պուլունտուղու մէճ-հու օտանըն պիր մասալ իւզէրինտէ պուլունու օլտուղու զարիպ մէքթուպու թէաճճիւպիւ թէքրար պէ թէքրար օգու-մապտա օլտուն, պիլ պիր աղ կէրի տէօնէլիմ :

Խաթըրարտա օլտուղու իւզրէ Արման, Պասթիկինի Գիւլ-թիւր-Սէնթ-Գաթէրին սօղաղընտաթի օթէլէ կէօթիւրիւպ, օրատա մէրդուում խիթապէն չու եօլտա քէլամա պալլատը :

— Տօսթում, աչգ ու մուհապպէթ հիսս իտէն քիմնէլէր, եալընը քէնտի խիթիֆատէի չախսիեէլէրինի տիւչիւրնիլէր, պինապէրին ունութկան օլուրլար : էկէր սէնի Մէսլէյ սօղա-ղընտա պրապալըլ օլա խալմ, պու աղչամը մասմաղէլ տը Պալտէրին օտասընտա կէչիլէճէկիմիզտէն, սասթլար օլ գա-տար սիւրաթլէ իլլէրէեէճէք իտի քի, տիւնքի կիւն օլտուղու կիպի, պիրտէն պիրտ սասթլըն եարը կիճէ չալըղընը իչիտէ-ճէք իտիւք : Հալպու քի եարըն սապահ սասթլ եէտիտէ, հա-եաթընը միւտաֆաա իթմէք իւզրէ Պուլունը օրմանընտա պուլունմամըլ լաղըմ կէլտիկի իլին, թէքմիլ պիր կիճէ ու-եուտմըլ զարուրի տիր :

— Մօսսիէօ Արման, պու տէտիկինիլին պէնճէ էհէմիլեէ-թի եօգ տուր : Պէնիմ վաղթիմտէ հիւմն հէր սապահ տուէլ-լօ իտէր իտիւք, պունուչա պէրապէր եինէ հէր աղչամ եարը կիճէեէ գատար էյլէնիլ, վէ սուրէմիլի իթտիլըտէն սօնրա եաթմաեա կիտէր իտիւք :

— Պու իֆատէնիլ օթուլ սէնէլիւք չէյ տիր :

— Պէլքի տէ օթուլ պէչ սէնէլիւք :